

ΤΙ ΑΛΛΑΖΕΙ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ;

3-6 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2009, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ. ΣΥΝΟΔΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ- ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ.

Μόλις μία εβδομάδα μετά τη συνάντηση των ηγετών G20 στην αμερικανική πόλη Πίτσμπουργκ (24-25 Σεπτεμβρίου 2009), διεξήχθη στην Κωνσταντινούπολη η προγραμματισμένη ετήσια κοινή σύνοδος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Παγκόσμιας Τράπεζας (ΠΤ).

186 χώρες έστειλαν εκπροσώπους, οι παγκόσμιοι οργανισμοί και οι χώρες του ΟΡΕC, παρατηρητές. Δεν απουσίασαν επιχειρηματικά στελέχη ή ακαδημαϊκοί.¹ Συνήθως, οι συναντήσεις αυτές γίνονται κάθε δύο συνεχόμενα έτη στη βάση του ΔΝΤ και της ΠΤ - στην Ουάσιγκτον - και την τρίτη χρονιά σε μια άλλη χώρα-μέλος. Η Τουρκία είναι η μόνη χώρα που φιλοξένησε ανάλογη σύνοδο δύο φορές - η πρώτη φορά ήταν το 1955.²

Η ημερήσια διάταξη επεκτάθηκε στην ανάκαμψη και τις στρατηγικές εξόδου, την αποτελεσματικότητα της οικονομικής βοήθειας, την ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας, κ.ά.³

Αφενός, η Παγκόσμια Τράπεζα υιοθέτησε τις αποφάσεις των G20, στη σύνοδο κορυφής G20, 24-25/9/2009. Δηλαδή, την αύξηση κατά 3% της δύναμης των ψήφων των αναδυόμενων οικονομιών. Επίσης, τότε, οι ηγέτες της G20 αναγνώρισαν στην ΠΤ, δικαιοδοσία και ρόλο για τις κλιματικές αλλαγές και την εξασφάλιση σίτισης στις φτωχές χώρες. Παράλληλα, την εγκάλεσαν να στηρίξει το νέο ταμείο για την σχετική πρωτοβουλία 'εξασφάλιση διατροφής'. Όμως, η Παγκόσμια Τράπεζα ζήτησε να αυξηθούν οι

πόροι της, καθόσον αναμένει ν' αυξηθούν οι ανάγκες των αναπτυσσόμενων και φτωχών χωρών.⁴

Αφετέρου, η σύνοδος του ΔΝΤ στράφηκε βασικά σε τέσσερεις άξονες, σύμφωνα με το ανακοινωθέν της Επιτροπής IMFC(Διεθνούς Νομισματικής και Χρηματοοικονομικής Επιτροπής του Συμβουλίου των Διοικητών του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου)⁵ : 1) σε πολιτικές ανάκαμψης και χρηματοοικονομικής σταθερότητας, 2) θέματα διακυβέρνησης του Ταμείου, 3) στην εποπτεία του Ταμείου και τη λειτουργία του, τέλος 4) στη χρηματοδότησή του και τη διεθνή ρευστότητα.

1) Σχετικά με τις πολιτικές ανάκαμψης και χρηματοοικονομικής σταθερότητας.

Κατ' αρχήν, η εν λόγω Επιτροπή δηλώνει σαφώς μεταξύ άλλων, τη δέσμευσή της να υποστηρίξει τις δημοσιονομικές, νομισματικές και χρηματοοικονομικές πολιτικές που τα κράτη ήδη έχουν αναλάβει, μέχρι να διασφαλιστεί η ανάκαμψη. Ιδιαίτερα όμως, προτρέπει τις κυβερνήσεις να επισπεύσουν τις μεταρρυθμίσεις που είναι σε εξέλιξη και να επανεξετάσουν τις πολιτικές τους, στον δημοσιονομικό, νομισματικό, χρηματοπιστωτικό τομέα, όπως και στις συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Το τελευταίο σημείο ισοδυναμεί με υπαινιγμό για ανατίμηση του κινέζικου νομίσματος, γουάν, που θεωρείται υποτιμημένο από το IMF⁶. Άλλωστε, το κινέζικο νόμισμα δέχθηκε αντίστοιχες πιέσεις, όπως επανειλημμένα έχουν δημοσιεύσει σχετικά κείμενα αξιόπιστες πηγές,⁷ πριν και μετά τη τελευταία σύνοδο του G20. Φερ' ειπείν, ο ίδιος ο διοικητής της Fed έχει αναφερθεί επανειλημμένα για την ανάγκη να μειώσει η Κίνα το εμπορικό της πλεόνασμα και τον εξαγωγικό της προσανατολισμό, ν' αυξήσει την εσωτερική Ζήτηση, ώστε ν' ανατιμηθεί το νόμισμά της.⁸ Άλλωστε, για το ίδιο θέμα, ο ίδιος ο πρόεδρος του Eurogroup, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και ο Επίτροπος Νομισματικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προγραμματίζουν να μεταβούν στην Κίνα στο τέλος του έτους.⁹ Διότι, το μεγαλύτερο βάρος της νομισματικής προσαρμογής πέφτει στο ευρώ, αφού η Κίνα (κυρίως), εφαρμόζει τέτοια οικονομική πολιτική, ώστε το νόμισμά της να ακολουθεί, ουσιαστικά, την πορεία του δολαρίου (σταθμίζοντας με τους όγκους εμπορίου).¹⁰

Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι Δυτικές οικονομικές δυνάμεις χρησιμοποιούν τις επίσημες αλλά και τις άτυπες μορφές παγκόσμιας διακυβέρνησης, προκειμένου να επιτύχουν το στόχο της παγκόσμιας μακρο-οικονομικής ισορροπίας, με γνώμονα τη διατήρηση του status quo στον συσχετισμό ισχύος, που ακόμη τις ευνοεί.

Ωστόσο, δεν είναι σίγουρο, αν η αποκατάσταση των ανισορροπιών μεταξύ ελλειμματικών και πλεονασματικών – στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών – χωρών, επιτευχθεί μέσω του διακρατικού συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, ιδιαίτερα στις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Ένας τέτοιος στόχος εξαρτάται επίσης, από τη συμπεριφορά των κρατών αλλά, και από το είδος του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος. Δηλαδή, την αξία του βασικού διεθνούς νομίσματος εμπορικών συναλλαγών και συναλλαγματικών αποθεμάτων· επίσης, με ποιο τρόπο συμμετέχει το εκάστοτε εθνικό νόμισμα στο σύστημα των διεθνών συναλλαγματικών ισοτιμιών, όπως επίσης και τη λειτουργία των αυτόματων σταθεροποιητών ή την δημοσιονομική προσαρμογή κ.ά.

Έτσι, τίποτα δεν θυμίζει το όνειρο του Keynes για ένα νομισματικό σύστημα που να 'τιμωρεί' τόσο τις ελλειμματικές, όσο και τις πλεονασματικές χώρες, στο πλαίσιο ενός διεθνούς νομίσματος ανεξάρτητου από οποιαδήποτε χώρα.

Αλλά στο Ανακοινωθέν η Επιτροπή (IMFC), όσον αφορά τον συντονισμό των κρατών, αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στις στρατηγικές εξόδου από την κρίση, προκειμένου να αποκατασταθεί η ομαλότητα στην παγκόσμια οικονομία.

Τούτο, στην πράξη, συμπεριλαμβάνει την πολιτική των επιτοκίων και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, για τα οποία μιλήσαμε παραπάνω. Ωστόσο, όλα τα κράτη – ταυτόχρονα - εφάρμοσαν προγράμματα τόνωσης της οικονομίας τους. «Αυτό που φάνηκε σαν συντονισμός, ήταν στην πραγματικότητα σύμπτωση» (!) παρατηρεί ο David Woo της Barclay Capital Recovery.¹⁰

Καθώς λοιπόν η ανάκαμψη αποκαθίσταται σταδιακά, η Επιτροπή (IMFC) επισημαίνει, ότι πρέπει τα κράτη να προβλέψουν συντονισμένες 'στρατηγικές εξόδου' από τη δραστική δημοσιονομική και νομισματική υποστήριξη που παρείχε ο δημόσιος τομέας τους (για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης). Για τον σκοπό αυτό, στην επόμενη σύνοδο, 24

Απριλίου 2010, το ΔΝΤ θα πρέπει να έχει διαμορφώσει τις βασικές αρχές για μεθοδικές, αλλά και συντονισμένες στρατηγικές εξόδου των χωρών.

Επιπρόσθετα, (στο Ανακοινωθέν της Επιτροπής-IMFC) προβλέπεται ότι, το ΔΝΤ θα πρέπει να συμβουλεύει τις χώρες στη διαμόρφωση των στρατηγικών εξόδου, ώστε να οδηγηθούν σε συνολική, παγκόσμια ανάκαμψη.

Το τελευταίο σημείο συνάδει με τον ρόλο που η G20 ανέθεσε στο ΔΝΤ, στο Pittsburg (24-24/9/2009). Δηλ., να εξετάζει αν οι πολιτικές που εφαρμόζουν τα κράτη είναι συμβατές με τους στόχους για βιώσιμη και ισόρροπη μεγέθυνση της παγκόσμιας οικονομίας. Βεβαίως, το Ταμείο τον αποδέχθηκε.

Ωστόσο, δεν είναι εξασφαλισμένο ότι όλα τα κράτη θα επωφεληθούν το ίδιο, κατά την εφαρμογή των στρατηγικών εξόδου από την κρίση. Ακόμη, ανάλογα με τις αντιδράσεις στο εσωτερικό των κρατών, είναι αμφίβολο κατά πόσο τα κράτη θα συμμορφωθούν πρόθυμα στις προτροπές του ΔΝΤ.

2) Θέματα διακυβέρνησης του Ταμείου.

Το ΔΝΤ υιοθέτησε την ενίσχυση κατά 5% των ποσοστών ψήφου των αναδυομένων οικονομιών, σύμφωνα με την απόφαση της συνόδου κορυφής της ομάδας G20 στο Pittsburg.

Ωστόσο παράλληλα, η ομάδα των G24 χωρών εξέδωσε ανακοίνωση, ότι επιθυμούσε το ποσοστό αυτό ν' ανέλθει τουλάχιστον σε 6%.¹¹ Στην G24 συμμετέχουν χώρες της Αφρικής, της Ασίας (όπως το Ιράν, ο Λίβανος) και της Λατινικής Αμερικής. Μερικές εξ αυτών συμμετέχουν και στο G20 όπως οι Ινδία, Βραζιλία, Μεξικό, Αργεντινή, Νότια Αφρική · ενώ ως παρατηρητές συμμετέχουν η Κίνα, Σαουδική Αραβία και τα Αραβικά Εμιράτα, κ.ά. Τελικά, κατέληξαν στην υπόσχεση για μελλοντική αναθεώρηση των quotas (ποσοστά ψήφου και χρηματοδότησης), τον Ιανουάριο 2011.

3) Εποπτεία του Ταμείου και η λειτουργία του.

Σχετικά με την εποπτεία επί των εθνικών οικονομιών, το Ανακοινωθέν του Διοικητικού Συμβουλίου ΔΝΤ (Board of Governors) προβάλλει τον συνδυασμένο ρόλο του ΔΝΤ και του Financial Stability Board, για την έγκαιρη προειδοποίηση, βάσει δεικτών, των κινδύνων για την χρηματοοικονομική σταθερότητα.

Γι' αυτό, το ΔΝΤ θα πρέπει να εφαρμόσει το ταχύτερο δυνατό, το πρόγραμμα 'FSAP' (Financial Sector Assessment Program), κατά την άσκηση της διμερούς εποπτείας έτσι, ώστε ο χρηματοπιστωτικός τομέας της εκάστοτε εξεταζόμενης χώρας να ελέγχεται εκτενώς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η εποπτεία του Ταμείου επεκτείνεται πέραν των δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών.

4) Χρηματοδότηση του ΔΝΤ και διεθνής ρευστότητα.

Χάρη στις έκτακτες συνεισφορές των μελών, η δανειστική ικανότητα του Ταμείου σχεδόν τριπλασιάστηκε.⁵ Ιδιαίτερα, όλες οι χώρες BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα) συνέβαλαν στην ενίσχυση του Ταμείου εγγραφόμενες στην πρώτη έκδοση ομολόγου του ΔΝΤ.²²

Ωστόσο, στις 2/10/2009 ο Διευθυντής του ΔΝΤ έκαμε σαφή έκκληση για ενίσχυση των πόρων του, επειδή η αύξηση των διαθεσίμων κατά US \$ 500 δις- που συμφωνήθηκε τον Απρίλιο 2009, με τη σύνοδο κορυφής G20- δεν είναι αρκετή. Έτσι, προκύπτει μία «αβεβαιότητα (που) σημαίνει ότι το ΔΝΤ δεν μπορεί να λειτουργεί ως ένα αξιόπιστος διεθνής χρηματοδότης ύστατης λύσης . . . Και επειδή η εξασφάλιση χρηματοοικονομικής ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο είναι τόσο κρίσιμη για την επίλυση και την πρόληψη των κρίσεων, η βάση των πόρων του ΔΝΤ θα πρέπει να αυξηθεί ακόμη περισσότερο»¹², συμπλήρωσε.

Πάντως, με στοιχεία από το Ανακοινωθέν, το ΔΝΤ ήδη προσέφερε ρευστότητα στα μέλη του με τη « διάθεση ομολόγων 'Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων'(SDR)- ισοδύναμα με US \$283δις- σε χορηγήσεις προς τα μέλη του . . .».¹³ Ιδιαίτερα διαμέσου των Flexible Credit Line (FCL) ή 'Ευέλικτων πιστοδοτήσεων', το ΔΝΤ συνέβαλε σε εύκολες διαδικασίες δανειοδότησης, ακόμη και για αρκετές αναδυόμενες οικονομίες, όπως επίσης και στην ενίσχυση των χαμηλού-εισοδήματος χωρών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, περίπου μέχρι τον Αύγουστο 2009, το Μεξικό, η Κολομβία και η Πολωνία τις είχαν χρησιμοποιήσει.

Το ΔΝΤ, προσδιορίζει για τις Flexible Credit Line (FCL) ότι:
Δεν υπόκεινται σε προϋποθέσεις. Μπορούν να λειτουργούν σαν ανοιχτός λογαριασμός και οι πιστώσεις να ανανεώνονται για 6-12 μήνες. Έχουν μακρύτερες περιόδους αποπληρωμής συγκριτικά με τις 'Βραχυπρόθεσμες

Διευκολύνσεις Ρευστότητας (SLF), οι οποίες θα καταργηθούν. Δεν υπάρχει ανώτατο όριο πρόσβασης στις πιστώσεις, όπως με τις SLF, όπου η κάθε χώρα μπορούσε να δανειστεί μέχρι 500% των δικών της quotas. Προσφέρουν την ευελιξία, για μια χώρα, να μπορεί να κάνει ανάληψη των ποσών που της έχουν εγκριθεί ακόμη και για προληπτικούς λόγους. Οι 'Ευέλικτες Πιστοδοτήσεις' παρέχονται σε χώρες με ισχυρά δημοσιονομικά και που (πριν τη δανειοδότηση) πληρούν κάποια κριτήρια.²³

Όμως, ενώ το ΔΝΤ ορίζει τα κριτήρια αυτά, δεν τα προσδιορίζει επακριβώς, όπως: Βιώσιμο επίπεδο εξωτερικού χρέους κι δημοσιονομικού ελλείμματος, χαμηλό πληθωρισμό, διακίνηση ιδιωτικών κεφαλαίων μέσω του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών της εν λόγω χώρας. Επίσης, η χώρα αυτή να έχει πετύχει, στο παρελθόν, ευνοϊκούς όρους χρηματοδότησης (spread) · να ασκεί εποπτεία στον χρηματοπιστωτικό της τομέα · να μην αντιμετωπίζει αδυναμία επίλυσης προβλημάτων πτώχευσης τραπεζών · να παρέχει τα στοιχεία της με διαφάνεια.²³

Έτσι, οι πολιτικές λιτότητας και απορρύθμισης των αγορών, δεν αποτελούν πλέον προϋποθέσεις για τις σταδιακές εκταμιεύσεις των εγκεκριμένων χορηγήσεων.¹⁴ Σ' αυτές τις αλλαγές αντιλήψεων συνέβαλαν κυρίως, η Ασιατική κρίση (1997-1999) και η υιοθέτηση της 'Συναίνεσης του Monterrey' (Μάρτιος 2002) από την τότε G20.¹⁵ Η 'Συναίνεση του Monterrey', που είναι μια συμφωνία των G20 επί της αρχής: 'να ενισχύεται χρηματοδοτικά η ανάπτυξη', επήλθε μετά την 'Συναίνεση του Montreal' (2000).¹⁶ Η τελευταία, υποστηρίζει τα κοινωνικά προγράμματα κι ιδιαίτερα τα σχετικά με την ανεργία, ώστε να συμπεριλαμβάνονται στις βασικές εθνικές μακρο-οικονομικές πολιτικές.

Σήμερα, το ΔΝΤ αναγνωρίζει περισσότερο τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας, καθώς και αναπτυξιακές παραμέτρους, όπως εκτιμούν μελετητές.¹⁷

Ωστόσο, ο Κάρλος Κουέναν (αναλυτής του Institute of the Americas στη Γαλλία, αμφισβητεί: «Αν και (το ΔΝΤ)ισχυροποίησε το ρόλο του ως διεθνής πιστωτικός όμιλος, δεν έχει γίνει ακόμη σαφές ποιοι θα είναι οι όροι για τη χορήγηση των νέων δανείων . . .»¹⁸ Επίσης, ο Arnaud Zacharie ¹⁵ έφερε στο φως της δημοσιότητας μία μελέτη για τα δάνεια του ΔΝΤ σε εννέα χώρες μεταξύ Οκτωβρίου 2008 και Ιανουαρίου 2009.¹⁹ Μεταξύ άλλων, αναφέρει ότι για την Λετονία και την Ισλανδία, το επιτόκιο δανεισμού ανήλθε σε 6% · για

την Γεωργία, ότι η χώρα αυτή, θα έπρεπε να μειώσει το δημοσιονομικό της έλλειμμα σε 3,75% από 6% · και η Ουκρανία , να το μηδενίσει. Ωστόσο σχετικά με την Ουκρανία, το ΔΝΤ αναίρεσε τον όρο που της είχε επιβληθεί να μεταρρυθμίσει την αγροτική ιδιοκτησία, όπως ανέφερε μεταξύ άλλων ο σημερινός Διευθυντής του , Dominique Strauss-Khan, που ανέλαβε καθήκοντα το 2007. Οι όροι δανειοδότησης των κρατών, «στοχεύουν να διορθώσουν την κρίση, όχι τον κόσμο» συμπλήρωσε.²²

Αντίθετα, ο Barry Eichengreen²⁰ υποστηρίζει, ότι το ΔΝΤ «θα πρέπει να συνεχίζει να θέτει ως προϋπόθεση δανειοδότησης τις διαρθρωτικές αλλαγές, για την παροχή οικονομικής βοήθειας» τόσο για να μην δημιουργεί σύγχυση στα κριτήρια που θέτει, όσο και για να τακτοποιούνται τα δημοσιονομικά – διαρθρωτικά - προβλήματα των κρατών. Ακόμη, ο ίδιος, βλέπει για το ΔΝΤ κι έναν άλλο ρόλο (πέραν την πρόληψης μακρο-οικονομικών κινδύνων και εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα) : να λειτουργεί ως συγκεντρωτικό ταμείο διεθνών συναλλαγματικών αποθεμάτων.

Πάντως, ο διευθυντής του ΔΝΤ, θεωρεί ότι όχι μόνο η χρηματοοικονομική αλλά και η χρηματοπιστωτική σταθερότητα, είναι πλέον εντολή για το Ταμείο.²¹

Τέλος, το Ανακοινωθέν προσδιορίζει για την επόμενη σύνοδο (Απρίλιος 2010), να ετοιμάσει το ΔΝΤ μια μελέτη για τις Flexible Credit Line (FCL) · δηλ. αν χρειάζεται να ενισχυθούν ή αν μπορούν να υπάρξουν αξιόπιστες εναλλακτικές λύσεις αυτό-ασφάλισης των χωρών, και γενικά για την χρηματοδότηση των κρατών σε καιρό κρίσεων.⁵

¹ «Ισχυροποίηση ρόλου για το ΔΝΤ». (8 Οκτωβρίου 2009). *Ναυτεμπορικη*. Σελ. 29. Επίσης, Communiqué IMFC, 4/10/2009, <http://www.imf.org/external/np/cm/2009/100409.htm>. Ακόμη, Συνέντευξη του Dominique Strauss-Kahn, 6/10/2009, <http://www.imf.org/external/np/speeches/2009/100609.htm>.
² <http://www.imf.org/external/np/ext/facts/ams.htm>, πρόσβαση: 20/10/2009
³ <http://www.imf.org/external/am/2009/index.htm>

⁴ «Ισχυροποίηση ρόλου για το ΔΝΤ.» (8/10/2009). *Ναυτεμπορικη*, Σελ. 29.

⁵ IMF. (2009, October 4th). Communiqué of the International Monetary and Financial Committee of the Board of Governors of the International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/np/cm/2009/100409.htm>

⁶ βλ « Ισχυροποίηση ρόλου για το ΔΝΤ» (8/10/2009). *Ναυτεμπορικη*, σελ.29.

⁷ Economist, Peterson Institute, κ.ά.

⁸ «Μπερνάνκι: Πρέπει ν' απαλειφθούν οι αντισοροπίες». (19/10/2009). *Ναυτεμπορικη*. Πηγή Reuters.

⁹ «Ισχυρό δολάριο επιθυμούν οι Ευρωπαίοι αιωματούχοι». (20/10/2009). *Ναυτεμπορικη*. Πηγή Bloomberg. Επίσης, στο: “Denial or acceptance.” (24 Οκτωβρίου 2009). Economist, σελ. 75.

¹⁰ “Denial or acceptance”. (24/10/2009). Economist, σελ. 76.

-
- 11 G24. Communiqué Of Finance Ministers. (October 3, 2009).Istanbul, Turkey.
<http://www.imf.org/external/np/cm/2009/100309.htm>
- 12«Στρος-Καν: Εκκλιση για αύξηση των πόρων του ΔΝΤ». (2/10/2009) ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ.Πηγή:
Reuters
- 13 IMF. (2009, October 4th). Communiqué of the International Monetary and Financial Committee of the Board of Governors of the International Monetary Fund.
<http://www.imf.org/external/np/cm/2009/100409.htm>
- 14 ‘Συναίνεση της Ουάσινγκτον’: Κριτήρια, βάσει των οποίων το ΔΝΤ δάνειζε στα κράτη: Σταθεροποίηση των μακρο-οικονομικών μεγεθών και αυστηρή δημοσιονομική πολιτική · εξισορρόπηση Ισοζυγίου Πληρωμών · αποπληρωμή εξωτερικού χρέους (Ρουμελιώτης, Π. (2006). «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση». Αθήνα: Λιβάνης.)
- ¹⁵ Zacharie, A. (Μάιος 2009). «La troisieme vie du FMI». Monde Diplomatique.
- ¹⁶ G20.(2008, March). The Group of Twenty: A History. http://www.g20.org/pub_further_pubs.aspx , πρόσβαση 10/8/2009.]
- ¹⁷ «Αλλαγή πολιτικής από το ΔΝΤ». (23/9/2009). Ναυτεμπορική, σελ.24.
- 18 (« Ισχυροποίηση ρόλου για το ΔΝΤ» (8/10/2009). Η Ναυτεμπορική, σελ.29).
- ¹⁹ «The IMF financial crisis loans”. (11/3/2009). Third World Network. Geneva. Παρατίθεται σε : Zacharie, A. (Μάιος 2009). «La troisieme vie du FMI». Monde Diplomatique.
- ²⁰ Eichengreen, B. (2009). «Ποια είναι η αποστολή του ΔΝΤ;». *Ναυτεμπορική*. (3/9/2009), σελ. 53. Copyright: Project Syndicate.
- ²¹ “ Statement by the Managing Director to the IMFC on the IMF’s Post-Crisis Role.” (30/9/2009). <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/093009a.pdf>
- ²² “ The IMF assessed. A good war.” (19/9/2009). The Economist, p. 74.
- ²³ “ IMF implements major lending policy improvements.” (24/3/2009). <http://www.imf.org/external/np/pdr/fac/2009/032409.htm>